

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศ และมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการสร้างรายได้ประชาชาติ และยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้นโดยการใช้รูปแบบของการนำทรัพยากรประเภทต่าง ๆ มาใช้ทำการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นผลให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันความเจริญทางด้านเศรษฐกิจที่ผ่านมามีได้ก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสียหายขาดแคลน และเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัดขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์

ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลได้มีการจัดทำนโยบาย และมาตรการพัฒนา โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยการร่วมมือกันของทุกภาคส่วน รวมทั้งยึดหลักความพอประมาณ ในการพัฒนาที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินขีดความสามารถในการฟื้นตัวของทรัพยากรธรรมชาติ และการบำบัดมลพิษของระบบนิเวศให้คงไว้ซึ่ง ความสมดุลเพื่อสร้างหลักประกันว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะยังคงอยู่และคงความอุดมสมบูรณ์สามารถเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

ทรัพยากรชายฝั่งทะเลจัดว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางทะเล เนื่องจากชายฝั่งทะเลเป็นที่รวมของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายซับซ้อน และละเอียดอ่อนในด้านระบบนิเวศ ตลอดจนมีคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างมากมาต่อมนุษย์ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะสัตว์น้ำวัยอ่อน ทั้งเป็นแหล่งประมงชายฝั่งอีกด้วย ปัญหาความเสื่อมโทรมของชายฝั่งทะเลในปัจจุบันพบประเด็นปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทะเล เช่น การลากอวนในแนวปะการัง การทอดสมอเรือของชาวประมง หรือเรือที่นำนักท่องเที่ยวมาดำน้ำดูปะการัง การเดินเหยียบย่ำลงบนปะการังของชาวประมง และนักท่องเที่ยว จนทำให้เกิดผลเสียหายต่อระบบนิเวศ จากสภาพปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า

ทรัพยากรชายฝั่งทะเลได้รับผลกระทบส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น เป็นเหตุให้ทรัพยากรชายฝั่งในปัจจุบันเสื่อมโทรมและมีศักยภาพลดลงตามลำดับ จนกระทั่งกลายเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี นับเป็นพื้นที่หนึ่งที่เริ่มประสบปัญหาความเสื่อมโทรมเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันค่อนข้างมาก จากการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยว และการขยายตัวของชุมชนบางปอ อันเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร รวมทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล คุณภาพน้ำทิ้งที่ปล่อยออกมาจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น น้ำทิ้งจากโรงแรม รีสอร์ท หรือแหล่งชุมชน ทำให้คุณภาพน้ำไม่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ การทำลายแนวปะการังจากเรือประมงที่ทำการลากอวนตามแนวปะการัง การทอดสมอเรือลงบนแนวปะการังเพื่อนำนักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำดูปะการัง และที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่พบ คือ การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อมาหางานทำ คนเหล่านี้ไม่มีความรู้ในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนพื้นที่ ทำให้พวกเขาไม่รู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่งทะเล ว่ามีคุณประโยชน์ต่อชุมชนแค่ไหน ยกตัวอย่างเช่น คนเหล่านั้นเข้าใจว่าแนวปะการังเป็นแหล่งอาหารให้คนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ โดยไม่รู้เลยว่าแนวปะการังนั้น สามารถเป็นแนวป้องกันคลื่นได้ ทรายใดที่ไม่มีแนวปะการังก็จะมีชายหาด คลื่นก็จะกัดเซาะดินลงทะเลจนหมด ซึ่งสิ่งเหล่านี้คนในพื้นที่ต่างรู้ในประโยชน์ของแนวปะการัง และรู้ว่าจะให้ประโยชน์จากแนวปะการังอย่างไร เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขา

ดังนั้นเพื่อขยายโอกาสในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลออกไปให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์และการแก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเลไปพร้อม ๆ กัน โดยเน้นความสำคัญทางด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรชายฝั่งทะเลให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อลดผลกระทบที่จะมีผลต่อระบบนิเวศชายฝั่งให้น้อยที่สุด ทั้งนี้หลักการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่เกิดผลในทางปฏิบัติประการหนึ่ง คือ การเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายราชการ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นไป จนถึงขั้นบำรุงรักษาในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บริเวณชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวทางในการพัฒนา เพื่อกำหนดทิศทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ซึ่งทุกคนเป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการและการประเมินผล และต้องมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล และมีความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปลูกจิตสำนึก พัฒนาจิตใจให้เกิดความรู้สึกห่วงใยในทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมุ่งช่วยกันรักษาทรัพยากรชายฝั่งทะเลในท้องถิ่น ซึ่งผลการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานราชการ องค์กร และประชาชนในการวางแผนอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมต่อไปในอนาคต

คำถามในการวิจัย

1. การรับรู้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะเป็นอย่างไร และอยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีความสัมพันธ์เป็นอย่างไร
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานของการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างชายและหญิงไม่แตกต่างกัน

2. ช่วงอายุที่แตกต่างกันของชาวบ้านในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

3. สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันของชาวบ้านในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน

4. ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของชาวบ้านในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันของชาวบ้านในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกោះสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

(2) การรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และ (3) การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งผลต่อตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 925 คน

ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษาอยู่ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2552

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ได้ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. ได้แนวทางในการบริหารจัดการและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ของชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และชุมชนอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบางปอ ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างมีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

การรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล หมายถึง กระบวนการแปรผล การรับสัมผัสของอวัยวะในร่างกาย คือ การเห็น การได้ยิน และการสัมผัสทางกายจากสิ่งเร้าโดยอาศัยประสบการณ์เดิมที่แต่ละคนสะสมไว้เป็นเครื่องแปลความหมายที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ผ่านช่องทางการรับข่าวสารต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการแปรผล การรับสัมผัสของ อวัยวะในร่างกาย คือ การเห็น การได้ยิน และการสัมผัสทางกายจากสิ่งเร้าโดยอาศัยประสบการณ์เดิม ที่แต่ละคนสะสมไว้เป็นเครื่องแปลความหมายที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่อ หลักการแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ โดยศึกษาเฉพาะชายหาด และแนวปะการังในชุมชนบางปอ ตำบลแม่่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ในการตัดสินใจการดำเนินการต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

ความพอประมาณ หมายถึง การใช้ชีวิตของประชาชนในชุมชนบางปอ ตำบลแม่่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจของประชาชนในชุมชนบางปอ ตำบลแม่่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบรอบ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง ประชาชนในชุมชนบางปอ ตำบลแม่่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการสร้างหรือเตรียมตัว ด้วยการหาข้อมูลข่าวสาร หรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ให้มีพื้นฐานหรือมีความพร้อมมากเพียงพอที่จะรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลง หรือสถานการณ์ทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ด้วยความไม่ประมาท

การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์ และพยายามที่จะใช้ทรัพยากรนั้นให้มีอายุยืนยาวที่สุด และประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต